

УДК 061.1ЕС:327.7:681.5

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.14>

Чикаренко Ірина Аркадіївна,

доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
ORCID ID: 0000-0001-7381-7773

Маматова Тетяна Валеріївна,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
ORCID ID: 0000-0003-1844-5377

СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ В РАМКАХ РЕФОРМОВАНОЇ ПОЛІТИКИ ЗГУРТОВАНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ: НОВІ ПРІОРИТЕТИ ТА ВИКЛИКИ

SMART SPECIALISATION WITHIN THE REFORMED COHESION POLICY OF THE EUROPEAN COMMISSION: NEW PRIORITIES AND CHALLENGES

У статті визначено, що Європейський Союз активно поширює та впроваджує у практику розроблення стратегій розвитку регіонів підхід смарт-спеціалізації, який став ключовим елементом інноваційного плану «ЄС 2020» (Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth) і сприяє формуванню регіональних стратегій нової якості. Зазначений підхід є визнаним і широко апробованим у Європейському Союзі – понад 180 європейських регіонів і 19 країн використовують його, щоб визначити свої сильні сторони та можливості. Акцентовано на тому, що Політика згуртованості ЄС стала першовідкривачем у відповіді на «коронавірусну кризу», а також є першим кроком у доопрацюванні законодавчої бази ЄС на наступний період. За Новою політикою згуртованості (New Cohesion Policy) інвестиції ЄС у 2021–2027 рр. будуть стимулювати п'ять основних цілей: більш «смартизована» Європа (Smarter Europe – 1); зеленіша Європа без вуглецю (Greener, carbon free Europe – 2); більш пов'язана мережами Європа (More Connected Europe – 3); Більш соціальна Європа (More Social Europe – 4); Європа, ближча до громадян (Europe closer to citizens – 5). Інвестиції у регіональний розвиток за New Cohesion Policy будуть зосереджені на цілях 1 і 2. На ці пріоритети буде спрямовано від 65% до 85% ресурсів ЄФРР (The European Regional Development Fund, ERDF) та Фонду згуртованості (Cohesion Fund, CF). За результатами вивчення програмних документів показано, що пакет фінансових стимулів з бюджету ЄС на реалізацію визначених цілей сягає 2,018 трлн Євро в поточних цінах (1,8 трлн Євро в цінах 2018 р.). Він складається з довгострокового бюджету ЄС на 2021–2027 рр. у розмірі 1,211 трлн Євро (1,074 трлн Євро в цінах 2018 р.), доповненого 806,9 млрд Євро (750 млрд Євро в цінах 2018 р.) через NextGenerationEU, що являє собою тимчасовий фінансовий інструмент для відновлення економіки ЄС. Викладені у статті матеріали є основою для подальших досліджень щодо вивчення можливостей адаптації та інкорпорування європейського підходу смарт-спеціалізації у вітчизняну практику стратегічного планування на регіональному та місцевому рівнях.

Ключові слова: розумна спеціалізація, смарт-спеціалізація, регіон, ЄС, стратегія, стратегічне планування, регіональний розвиток, місцевий розвиток, публічне управління.

The article determines that the European Union is actively promoting and implementing the smart specialisation approach to regional development strategies, which has become a key element of the EU 2020 Innovation Plan (Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth) and contributes to the formation of regional strategies of a new quality. This approach is recognized and widely tested in the European Union – more than 180 European regions and 19 countries use it to identify their strengths and opportunities. It is emphasized that the EU Cohesion Policy has become a pioneer in responding to the coronavirus crisis, and is also the first step in finalizing the EU legislative framework for the next period. Under the New

Cohesion Policy, EU investments in 2021–2027 will be driven by five main objectives: Smarter Europe (1); Greener, carbon free Europe (2); More Connected Europe (3); More Social Europe (4); Europe closer to citizens (5). Investments in regional development under the New Cohesion Policy will focus on goals 1 and 2. Between 65 % and 85% of the resources of The European Regional Development Fund (ERDF) and The Cohesion Fund (CF) will be allocated to these priorities. Based on the results of the study of program documents, it is shown that the package of financial incentives from the EU budget for the implementation of the defined goals reaches EUR 2.018 trillion at current prices (EUR 1.8 trillion at 2018 prices). It consists of the EU's long-term budget for 2021–2027 in the amount of EUR 1.211 trillion (EUR 1.074 trillion in 2018 prices), supplemented by EUR 806.9 billion (EUR 750 billion in 2018 prices) through NextGenerationEU, which is a temporary financial instrument for the EU's economic recovery. The materials shared in the article are the basis for further research on the possibilities of adapting and incorporating the European approach of smart specialisation into the national practice of strategic planning at the regional and local levels.

Key words: smart specialisation, region, EU, strategy, territorial communities, strategic planning, regional development, local development, public management.

Постановка проблеми. Метою підходу смарт-спеціалізації, який поширюється Європейським Союзом починаючи з 2008 р., є розроблення регіональних стратегій розвитку нової якості. Smart specialisation стала ключовим елементом інноваційного плану «ЄС 2020» – «Стратегія для розумного, стійкого та інклюзивного розвитку» [1].

Смарт-спеціалізація (Smart Specialisation), яка виникла в рамках реформованої Політики згуртованості Європейської комісії (Cohesion Policy of the European Commission), є локальним підходом, який характеризується визначенням стратегічних сфер для втручання на основі як аналізу сильних сторін і потенціалу економіки території/регіону, так і «процесу підприємницького відкриття» (Entrepreneurial Discovery Process, EDP), із широким залученням стейкхолдерів. Він орієнтований назовні та охоплює широкий погляд на інновації, включаючи, але не обмежуючись ними, технологічні підходи, що підтримуються ефективними механізмами моніторингу [2]. Зазначений підхід є визнаним і широко апробованим у Європейському Союзі – понад 180 європейських регіонів і 19 країн використовують його, щоб визначити свої сильні сторони та можливості (за даними EC Smart Specialisation Platform [3]).

Починаючи з 2015 р. в Україні на державному рівні визначено необхідність упровадження «смарт-спеціалізації» [4; 5]. Як зазначено у «Методиці розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації», «впровадження смарт-спеціалізації у стратегічне планування розвитку регіону здійснюється з метою: забезпечення сталого розвитку регіону; підвищення ефективності управління інноваційними процесами у регіоні; створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності; підвищення рівня інноваційної та інвестиційної активності регіону» [6].

У Постанові Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» визначено, що «не менше ніж одна стратегічна ціль регіональної стратегії визначається на засадах смарт-спеціалізації та передбачає інноваційний розвиток пріоритетних видів економічної діяльності регіону, підвищення рівня конкурентоспроможності регіону» [4].

У рамках співпраці із Європейською комісією у 2018 р. було обрано три пілотних регіони для визначення смарт-спеціалізацію: Харківська, Одеська та Запорізька області. У другій частині проекту взяли участь Черкаська та Закарпатська області. До кінця 2019 року мав бути завершений аналіз даних згідно з підходом смарт-спеціалізацій в усіх регіонах України. Для тих регіонів, які визначили власну смарт-спеціалізацію та отримали підтвердження від Європейської комісії, відкривається доступ до фінансової та технічної підтримки ЄС, зокрема в рамках програм Horizon 2020 та COSME. У цьому регіонам допомагає дослідницький центр Європейської комісії, чийм коштом фінансуються необхідні заходи [7; 8].

У 2019–2021 рр. за підтримки Європейського Союзу в п'яти пілотних регіонах України реалізовувався проєкт «Розвиток інноваційної інфраструктури та вдосконалення інноваційної політики регіонів України на основі smart specialisation» [9], а в усіх інших регіонах розроблено стратегії з елементами смарт-спеціалізації, що було умовою отримання фінансування від Державного фонду регіонального розвитку України.

У липні 2020 р. Українським інститутом міжнародної політики було оприлюднено результати дослідження «Смарт Спеціалізація в Україні: пів року після прийнятих обласних стратегій розвитку» [10]. Дослідження було спрямоване на здій-

снення аналізу стану впровадження підходу smart спеціалізації в Україні та вироблення наступних кроків для подальшої розробки пріоритетів S3. Було визначено, що у 2019 році чисельність пілотних регіонів заросла до 12, а в стратегіях розвитку областей на 2021–2027 роки було вперше визначено конкретні галузі економічної діяльності, які в більшості випадків співпадають з аналізом даних експертів ЄС з S3. Водночас, було з'ясовано, що жодна область не має розроблених пріоритетів S3.

Експерти INDUSTRY4UKRAINE (Асоціація підприємств промислової автоматизації України) також зазначають, що процеси розроблення цих стратегій і отримані продукти свідчать про недостатність розуміння методології європейської smart-спеціалізації, відсутність у публічних службовців на всіх рівнях відповідних навичок, недостатність залучення представників бізнесу і громадськості, неготовність наукової і академічної спільноти здійснювати методичний і науковий супровід процесів smart-спеціалізації [11; 12].

У 2022 р. Україна отримала статус країни-кандидата до вступу до ЄС. Тому актуалізується потреба поширення в Україні методології, інструментів та кращих практик EU smart-спеціалізації на всіх рівнях публічного управління, формування в учасників процесів регіонального і місцевого розвитку компетентностей та навичок використання інструментів, зокрема діджитальних, розроблення і впровадження Smart Specialisation Strategy (S3), а також реалізації бенчмаркінгу і розбудови стратегічних партнерств із регіонами та громадами ЄС.

Огляд попередніх досліджень і публікацій.

В останні роки питанням регіонального розвитку на засадах smart-спеціалізації було присвячено низку публікацій вітчизняних дослідників, таких як: В. Белявцева та Д. Хрипунова [13], Я. Бжуска та Я. Пика [14], Г. Возняк [15], С. Горблюк [16], С. Грошев [17], І. Дунаєв [18], В. Ємельянов та Л. Козлова [19], І. Залуцький [20], С. Іщук та Л. Созанський [21]; Т. Косенкова [22], І. Матюшенко [23], М. Сорока [25], М. Федяєва [26], О. Яцюк [27] та інші.

Колективом Інституту економіки та прогнозів НАН України у 2020 році видано колективну монографію «Формування «розумної спеціалізації» в економіці України» [28]. У рамках виконання проекту регіонального розвитку «Розвиток інноваційної інфраструктури та вдосконалення інноваційної політики регіонів України на основі «розумної спеціалізації» [9] підготовлено колективну монографію «Інноваційна діяльність і формування smart-спеціалізації в економіці Укра-

їни» [29]. Українським інститутом міжнародної політики було підготовлено переклад [30] та розроблено методичку щодо впровадження «процесу підприємницького відкриття», яка базується на кращих практиках і рекомендаціях експертів ЄС, і наразі важливо її погодити на національному рівні [31].

У попередніх публікаціях авторів було розглянуто smart-спеціалізацію як цільовий орієнтир стратегічного розвитку територіальних громад [32] та висвітлено методологічні засади підходу розроблення стратегій регіонального розвитку на основі smart-спеціалізації [33]. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року також ґрунтується на вимогах ЄС щодо визначення smart-спеціалізації, зокрема, на тому твердженні, що національні/регіональні RIS3 мають розроблятися як інтегровані та орієнтуватися на специфіку програми економічної трансформації території [34]. Пропонована у Стратегії smart-спеціалізація Дніпропетровської області акцентує увагу на необхідності фокусування змін на створенні унікальних знань на основі досвіду, і має на меті не лише концентрацію ресурсів (тобто конкретизацію активів регіону), а й їх спрямування на сферу набуття знань, що засновані на досвіді та кращих практиках, доповнюючи тим самим інші відповідні ресурси регіону [35].

Водночас, процес входження України до ЄС створює відповідні виклики для регіонів і громад у сфері регіонального стратегічного планування, що зумовлює необхідність дослідження цих викликів, а також нових можливостей, які можуть отримати вітчизняні регіони і громади.

Мета статті – дослідити нові пріоритети та виклики для регіонів і громад у сфері реалізації процесів smart-спеціалізації у контексті оновлення пріоритетів Політики згуртованості Європейської Комісії, схарактеризувати основні цілі, на стимулювання яких спрямовано інвестиції ЄС у межах New Cohesion Policy, та структуру пакету фінансової допомоги з бюджету ЄС.

Вклад основного матеріалу. Політика згуртованості (Cohesion Policy) або Підтримка економічної, соціальної та територіальної єдності Європейського Союзу спрямована на реалізацію основних цілей ЄС. Політика згуртованості базується на розподілі фінансів ЄС між державами-членами на основі економічного зростання і сталого розвитку стагнуючих (малорозвинутих) областей [36]. Починаючи з 1986 р. метою Політики згуртованості було посилення економічної та соціальної згуртованості. Лісабонським договором та Стратегією ЄС «Європа

2020» було започатковано третій вимір: територіальну згуртованість (territorial cohesion) [37]. У 2010 р. експертною групою, яку очолювали М. Жоен (M. Jouen) та К. Колосі (K. Kolosy) було сформульовано вичерпні рекомендації щодо найкращої практики місцевого розвитку та варіантів політики для підтримки ініціатив місцевого розвитку в межах Політики згуртованості, що знайшло відображення у роботі «Підтримка політики згуртованості для місцевого розвитку: найкраща практика та майбутні варіанти політики» [38]. У 2014 р. було видано низку політичних документів Європейської Комісії щодо «Політики згуртованості 2014–2020», зокрема: Integrated territorial investment. Cohesion Policy 2014–2020 [39]; Community-LED Local Development. Cohesion Policy 2014–2020 [40]; Guidance on Community-Led Local Development for Local Actors [41].

Саме Політика згуртованості стала основою фінансування ЄС для регіонального та соціального розвитку, яке є важливим джерелом для реалізації ключових інвестиційних проєктів, що реалізуються у Європейському Союзі. У деяких країнах ЄС, які мають обмежені кошти, європейське фінансування сягає до 80% державних інвестицій. Однак регіональні витрати ЄС допомагають не лише біднішим регіонам. Інвестування в економіку кожного європейського регіону та кожної європейської країни стимулює економіку ЄС в цілому. Таким чином, Політика згуртованості – це «безпрограшна» політика для кожного регіону та країни ЄС. Усі регіони ЄС, незалежно від обсягу наявних у них фінансових ресурсів, отримують від цього великі вигоди. У будь-якій країні є школи, мости, лікарні, порти або реалізовані проєкти у сфері розвитку територій та громад, які були здійснені за фінансової підтримки ЄС та позитивно вплинули на якість життя населення. Позитивних наслідків реалізації політики згуртованості надзвичайно багато, і їх обсяги зростають із часом [42].

Політика згуртованості, що фінансується з Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР), Європейського соціального фонду та Фонду згуртованості, була найбільшим джерелом прямих інвестицій у бюджет ЄС у період 2014–2020 рр. Загальний обсяг інвестицій фондів дорівнював 485 млрд Євро, а фінансування з бюджету ЄС – 355 млрд Євро. Фінансування здійснювалося за такими пріоритетами: «Смарт-Європа» (A Smart Europe): дослідження та інновації, цифрова економіка, підтримка малого та середнього бізнесу; «Стійка Європа» (A Sustainable Europe): економіка з низьким рівнем вуглецю,

екологічні та кліматичні дії, мережеві інфраструктури; «Інклюзивна Європа» (An Inclusive Europe): ринок праці, соціальна інклюзія та людський капітал [43].

У 2020 році було визначено, що Політика згуртованості ЄС стала першовідкривачем у відповіді на кризу, а також є першим кроком у доопрацюванні законодавчої бази ЄС на наступний період. За політичною домовленістю Європейського парламенту та Ради Європи Європейською Комісією надано пропозиції на 2021–2027 рр. щодо:

- пакету допомоги для відновлення та згуртованості територій Європи (Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe package, REACT-EU);

- Положення про загальні вимоги для фондів спільного управління (the Common Provisions Regulation (CPR) for shared management funds); Програми Європейського територіального співробітництва (The European Territorial Cooperation programmes «Interreg»);

- ЄФРР (The European Regional Development Fund, ERDF), Фонду згуртованості (Cohesion Fund, CF) та Фонду справедливого переходу (The Just Transition Fund, JTF) – усі інструменти, пов'язані з політикою згуртованості на період 2021–2027 рр., на початку 2021 року вже були узгоджені та очікували остаточного затвердження юридичних текстів Європейським Парламентом та Радою Європи [44].

За New Cohesion Policy (Новою політикою згуртованості) інвестиції ЄС у 2021–2027 рр. будуть стимулювати п'ять основних цілей (табл. 1).

Інвестиції у регіональний розвиток за New Cohesion Policy будуть зосереджені на цілях 1 і 2. На ці пріоритети буде спрямовано від 65% до 85% ресурсів ЄФРР та Фонду згуртованості, залежно від відносного багатства країн-членів [45].

10 листопада 2020 р. Європейський парламент і країни-члени ЄС у Раді за підтримки Європейської комісії досягли угоди щодо найбільшого пакету, який коли-небудь фінансувався з бюджету ЄС, обсягом 1,8 трлн Євро, із визначенням таких ключових положень [46]:

- довгостроковий бюджет ЄС на 2021–2027 рр. у розмірі 1,074 трлн Євро разом із тимчасовим інструментом відновлення NextGenerationEU у розмірі 750 мдрд Євро;

- понад 50% суми буде спрямовано на підтримку модернізації через політику, яка включає дослідження та інновації – Horizon Europe; «справедливий клімат» і цифрова трансформація через Just Transition Fund (Фонд справедливого переходу) та Digital Europe programme (програму Циф-

**П'ять основних цілей, на стимулювання яких спрямовано інвестиції ЄС
у межах New Cohesion Policy**

Ціль		Характеристика / коментар
Англ. мовою	Укр. мовою	
Smarter Europe	Більш «смартизована» Європа	Завдяки інноваціям, цифровізації, економічним перетворенням та підтримці малого та середнього бізнесу
Greener, carbon free Europe	Зеленіша Європа без вуглецю	Реалізація Паризької угоди та інвестування в «енергетичний перехід», відновлювані джерела енергії та боротьбу зі зміною клімату
More Connected Europe	Більш пов'язана мережами Європа	Більшою мірою поєднана зі стратегічними транспортними та цифровими мережами
More Social Europe	Більш соціальна Європа	Уся діяльність відповідає європейським засадам дотримання соціальних прав та підтримується якісна зайнятість, інклюзивна освіта, формування відповідних навичок, соціальна інтеграція та рівний доступ до медичної допомоги
Europe closer to citizens	Європа, ближча до громадян	Завдяки підтримці стратегій місцевого розвитку та сталого розвитку міст у всьому ЄС

Джерело: розроблено авторами за матеріалами [45].

рова Європа); готовність, відновлення та стійкість за допомогою Recovery and Resilience Facility (Фонд відновлення та стійкості), rescEU та нової програми охорони здоров'я EU4Health;

– традиційні політики, такі як Cohesion Policy (Політика згуртованості) та Common Agricultural Policy (Спільна сільськогосподарська політика), будуть модернізовані та продовжать отримувати значні бюджетні кошти ЄС з метою підтримки «зеленого» та «цифрового» переходів (the green and digital transitions);

– 30% коштів ЄС, яку в рамках NextGenerationEU, так і в рамках MFF, буде витрачено на боротьбу зі зміною клімату. У пакеті також приділяється особлива увага захисту біорізноманіття та врахуванню гендерних питань;

– ключові програми, включаючи Erasmus+, EU4Health і Horizon Europe, посилені порівняно з угодою на спеціальному засіданні Євро-

пейської ради в липні 2020 р. на загальну суму 15 млрд Євро.

Як зазначено Європейською комісією, такий пакет фінансової допомоги сприятиме відновленню після коронавірусної кризи та її наслідків зеленої, більш цифрової та стійкішої (резильєнтної) Європи, більш пристосованої для поточних і майбутніх викликів («a greener, more digital and more resilient Europe, which is better fit for current and forthcoming challenges») [46, с. 1].

Програми, що фінансуються в межах Довгострокового бюджету ЄС на 2021–2027 роки (The 2021–2027 long-term budget або «багаторічної фінансової рамки» (multiannual financial framework, MFF) згруповані в сім розділів (або категорій витрат) бюджету ЄС. Кожна з них присвячена певній сфері політики. Структуру MFF на 2021–2027 рр. разом із NextGenerationEU подано у табл. 2.

Таблиця 2

Загальні асигнування MFF та NextGenerationEU 2021–2027 за кожним напрямом, млрд Євро

Назва розділу, англ. / укр.	MFF	Next GenerationEU	Разом
1. Single Market, Innovation and Digital / Єдиний ринок, інновації та цифрові технології	132.8	10.6	143.4
2. Cohesion, Resilience and Values / Згуртованість, резильєнтність/стійкість та цінності	377.8	721.9	1 099.7
3. Natural Resources and Environment / Природні ресурси та навколишнє середовище	356.4	17.5	373.9
4. Migration and Border Management / Міграція та управління кордонами	22.7	–	22.7
5. Security and Defence / Безпека та оборона	13.2	–	13.2
6. Neighbourhood and the World / Сусідство та світ	98.4	–	98.4
7. European Public Administration / Європейське публічне управління	73.1	–	73.1
Разом	1 074.3	750.0	1 824.3

Джерело: складено авторами на основі [46, с. 3].

Таким чином, у 2020 році Європейський Союз дав безпрецедентну відповідь на коронавірусну кризу, яка вразила Європу та світ. Його серцем є пакет стимулів обсягом 2,018 трлн Євро в поточних цінах (1,8 трлн Євро в цінах 2018 р.). Він складається з довгострокового бюджету ЄС на 2021–2027 рр. в розмірі 1,211 трлн Євро (1,074 трлн Євро в цінах 2018 р.), доповненого 806,9 млрд Євро (750 млрд Євро в цінах 2018 р.) через NextGenerationEU, що являє собою тимчасовий фінансовий інструмент для відновлення економіки ЄС [47].

ЄС встановив межі власних витрат у багаторічній фінансовій структурі, довгостроковому бюджеті ЄС на наступні сім років. Таким чином ЄС забезпечує ресурси для реалізації своїх політичних пріоритетів, таких як цифровізація та EU Green Deal «Зелена угода ЄС». Бюджет також має певний «запас гнучкості», дозволяючи таким чином ЄС реагувати на непередбачені обставини. Довгостроковий бюджет на 2021–2027 рр. або багаторічна фінансова рамка (MFF) у розмірі 1,211 трлн Євро буде спрямований на підтримку відновлення, одночасно інвестуючи в регіони ЄС, фермерів, компанії, дослідників, студентів, громадян загалом, а також у сусідні країни.

У виданні Європейської Комісії [47] зазначено, що хоча NextGenerationEU є окремим інструментом, його фінансування буде здійснюватися через програми, які є частиною MFF. Таким чином, кілька розділів фінансуються як з багаторічних фінансових рамок, так і з NextGenerationEU (NGEU). Крім того, кілька програм дофінансовуються додатковими асигнуваннями за ст. 5 MFFR

(«MFF regulation») та від повторного використання коштів, взятих на себе за ст. 15, а також від потенційних надходжень з Європейського Європейського фонду розвитку (European Development Fund). Точний розмір додаткових асигнувань буде встановлюватися щорічно. Цей розподіл представлено у табл. 3.

Витрати за цим напрямком спрямовані на посилення резильєнтності/стійкості та згуртованості між державами-членами ЄС, а відповідне фінансування допомагає зменшити диспропорції в регіонах ЄС та між ними, а також усередині держав-членів ЄС та між ними, що сприятиме сталому територіальному розвитку. Крім того, інвестування в «зелений» і цифровий перехід (the green and digital transition), молодь, охорону здоров'я та захист цінностей ЄС має на меті зробити ЄС більш стійким до нинішніх і майбутніх викликів. Наприклад, такі програми, як «Recovery and Resilience Facility» та REACT-EU, що фінансуються в рамках NextGenerationEU, спрямовані на підтримку важливих реформи та інвестицій.

Саме у площині отримання фінансування за напрямами розділу 2 «Єднання, резильєнтність/стійкість, цінності»: регіональний розвиток та згуртованість; відновлення та стійкість/резильєнтність; інвестиції в людей, соціальну згуртованість та цінності, – актуалізується необхідність розроблення стратегій розвитку регіонів за підходом смарт-спеціалізації.

Висновки та напрями подальших досліджень.

1. Європейський Союз активно поширює та впроваджує у практику розроблення стратегій

Таблиця 3

Структура фінансування за розділом 2 «Cohesion, Resilience and Values» (Єднання, резильєнтність/стійкість, цінності), млрд Євро

Напрямок	Обсяг фінансування	Розподіл фінансування
Регіональний розвиток та згуртованість (Regional Development and Cohesion)	274.27 + 50.62 з NGEU	European Regional Development Fund – 226.05 Cohesion Fund – 48.03 REACT EU – 50.62 з NGEU Support to the Turkish-Cypriot community – 0.19
Відновлення та стійкість / резильєнтність (Recovery and Resilience)	21.40 + 725.88 з NGEU + 3.30 за ст.5 MFFR	Recovery and Resilience Facility – 723.82 з NGEU (337.97 у грантах та 385.85 у позиках) Technical support instrument – 0.86 Protection of the euro against counterfeiting – 0.01 Union Civil Protection Mechanism and rescEU 1.26 + 2.06 з NGEU EU4Health – 2.45 + 3.30 за ст. 5 MFFR
Інвестиції в людей, соціальну згуртованість та цінності (Investing in People, Social Cohesion and Values)	130.73 + 3.54 за ст.5 MFFR	European Social Fund + – 99.26 Erasmus + – 24.57 +1.94 за ст. 5 MFFR European solidarity corps – 1.01 Creative Europe – 1.84 + 0.69 за ст. 5 MFFR Justice, citizens, equality, rights and values 0.95 + 0.91 за ст. 5 MFFR

Джерело: складено авторами на основі [46, с. 16].

розвитку регіонів підхід смарт-спеціалізації, який став ключовим елементом інноваційного плану «ЄС 2020» (Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth) і сприяє формуванню регіональних стратегій нової якості. Зазначений підхід є визнаним і широко апробованим у Європейському Союзі – понад 180 європейських регіонів і 19 країн використовують його, щоб визначити свої сильні сторони та можливості.

2. У 2020 році було визначено, що Політика згуртованості ЄС стала першовідкривачем у відповіді на кризу, а також є першим кроком у доопрацюванні законодавчої бази ЄС на наступний період. За Новою політикою згуртованості (New Cohesion Policy) інвестиції ЄС у 2021–2027 рр. будуть стимулювати п'ять основних цілей: більш «смартизована» Європа (Smarter Europe – 1); зеленіша Європа без вуглецю (Greener, carbon free Europe – 2); більш пов'язана мережами Європа (More Connected Europe – 3); Більш соціальна Європа (More Social Europe – 4); Європа, ближча до громадян (Europe closer to citizens – 5). Інвестиції у регіональний розвиток за New Cohesion Policy будуть зосереджені на цілях 1 і 2. На ці пріоритети буде спрямовано від 65% до 85% ресурсів ЄФРР (The European Regional Development

Fund, ERDF) та Фонду згуртованості (Cohesion Fund, CF).

3. Пакет фінансових стимулів з бюджету ЄС на реалізацію визначених цілей сягає 2,018 трлн Євро в поточних цінах (1,8 трлн Євро в цінах 2018 р.). Він складається з довгострокового бюджету ЄС на 2021–2027 рр. у розмірі 1,211 трлн Євро (1,074 трлн Євро в цінах 2018 р.), доповненого 806,9 млрд Євро (750 млрд Євро в цінах 2018 р.) через NextGenerationEU, що являє собою тимчасовий фінансовий інструмент для відновлення економіки ЄС.

4. Серед перспективних напрямків подальших досліджень пропонується більш детальне вивчення можливостей адаптації та інкорпорування європейського підходу смарт-спеціалізації у вітчизняну практику стратегічного планування на регіональному та місцевому рівнях, для чого передбачається переглянути пріоритетні цілі й політики регіональних стратегій розвитку, зокрема Дніпропетровської області, розробити пропозиції та підготувати управлінські рішення щодо оновлення останньої в умовах правового режиму воєнного стану та з урахуванням європейського підходу смарт-спеціалізації, запропонувати відповідні зміни до стратегії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. European Commission. *Communication from the Commission Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Brussels, 3.3.2010 COM(2010). 2010. URL: <https://cutt.ly/f98cSoX>
2. What is Smart Specialisation? *Smart Specialisation Platform : web-site*. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/what-we-do> (access date 29.08.2022).
3. Smart Specialisation Platform : web-site. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/home> (access date 05.09.2022).
4. Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лист. 2015 р. № 931. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-п/ed20181117#n76> (дата звернення: 11.09.2019).
5. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лист. 2015 р. № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-п/ed20181117#n63> (дата звернення: 11.09.2019).
6. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 бер. 2016 р. № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16/ed20190212#n188> (дата звернення: 11.09.2019).
7. Для розвитку українських регіонів використовуватимуть інструменти Смарт Спеціалізації. *Децентралізація дає можливості* : веб-сайт. 07.09.2018. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9614> (дата звернення: 11.09.2022).
8. Українські регіони визначають свої конкурентні переваги та зможуть отримати доступ до додаткового фінансування ЄС. *Укрінформ* : веб-сайт 12.09.2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2536282-ukrainskiregioni-zalucatumut-finansuvanna-z-evrosouzu-mert.html> (дата звернення: 11.09.2019).
9. Смарт-спеціалізація в Україні : веб-сайт проекту Розвиток інноваційної інфраструктури та вдосконалення інноваційної політики регіонів України на основі «розумної спеціалізації». URL: <https://www.innopolicy.info/> (дата звернення: 11.09.2022).
10. Відбулося обговорення на тему: «Смарт Спеціалізація в Україні: пів року після прийнятих обласних стратегій розвитку». *Український інститут міжнародної політики* : веб-сайт. 30.07.2020. URL: <http://www.uip.org.ua/відбулося-обговорення-на-тему-сма-рт-с/> (дата звернення: 11.09.2022).

11. Паралельні світи смарт-спеціалізації – чи можливо та як їх зблизити. *INDUSTRY4UKRAINE «Асоціація Підприємств Промислової Автоматизації України»* : веб-сайт. 17.12.2020. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/25853/1/65-362-366.pdf> (access date 05.10.2022).
12. Смарт-спеціалізація в Україні – якою має бути цільова модель. *INDUSTRY4UKRAINE «Асоціація Підприємств Промислової Автоматизації України»* : веб-сайт. 07.02.2021. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-yakoju-maye-buty-czilova-model/> (access date 05.10.2022).
13. Белявцева В. В., Хрипунова Д. М. Ключові виклики реалізації стратегії смарт-спеціалізацій в Україні. *Розвиток підприємництва в Україні : безпека здійснення господарської діяльності : матеріали круглого столу*. URL: http://ndipzir.org.ua/conference/2018/12/14/Beliavtseva_Khrypunova.pdf
14. Бжуска Я., Пика Я. Розумна спеціалізація регіону. *Вісн. нац. ун-ту «Львівська політехніка». Логістика*. 2012. № 749. С. 362–366. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/25853/1/65-362-366.pdf>
15. Возняк Г. В. Теоретико-методологічні аспекти формування моделі смарт-спеціалізації регіонів України. *Регіональна економіка*. № 2. 2021. С. 27–36. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-2-3>
16. Горблюк С. Процес розробки стратегії формування регіональної інноваційної системи. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Svazek 5. 2. vydání. Р. 48–53.
17. Грошев С. В. Управління смарт-спеціалізацією фермерських господарств як стратегічний напрям підвищення ефективності використання земельних ресурсів. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Т. 3. № 2. С. 217–225.
18. Дунаев І. В. Ціннісні цілі модернізації регіональної економіки крізь призму принципу «розумної спеціалізації». *Аналітика і влада*. 2014. № 9. С. 260–266.
19. Ємельянов В. М., Козлова Л. В. Особливості реалізації концепції смарт-спеціалізації в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2019. № 6. С. 777–801. DOI:10.34132/pard2019.06.04.
20. Залуцький І. Р. Інституційно-правові засади впровадження смарт-спеціалізації в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 5 (139). С. 3–14. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20195\(139\)/sep20195\(139\)_003_ZalutskyyI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20195(139)/sep20195(139)_003_ZalutskyyI.pdf)
21. Іщук С. О., Созанський Л. Й. Критерії вибору напрямів смарт-спеціалізації регіону (на прикладі Харківської області). *Регіональна економіка*. 2021. № 3. С. 46–56. URL: http://re.gov.ua/re202103/re202103_046_IshchukSO_SozanskyuLY.pdf
22. Косенкова Т. В. Перспективи розвитку SMART-спеціалізації у Харківській області. *Соціальна економіка*. 2017. Вип. 53 (1). С. 76–80.
23. Матюшенко І. Ю. Європейський досвід розробки стратегії розвитку регіональної інноваційної системи на основі смарт-спеціалізації регіонів. *Регіональні інноваційні ініціативи: завдання та шляхи вирішення : зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу, 5 квітня 2019 р., м. Харків*. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 77–84. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/05.04.19/05_04_2019-77-84.pdf
24. Сорока М. А. Інструменти реалізації регіональних стратегій у Європі: особливості та виклики для України. *Стратегія сучасного розвитку України: синтез правових, освітніх та економічних механізмів : колективна монографія* ; за ред. Г. В. Старченко. Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. С. 164–177. URL: <https://doi.org/10.54929/monograph-12-2022-04-01>.
25. Сорока М. А. Смарт-спеціалізація у стратегічному плануванні на регіональному та місцевому рівнях: витоки підходу та перспективи для України. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7. № 8. С. 20–29. DOI: 10.15421/151938
26. Федяєва М. С. «Розумна» спеціалізація як інструмент трансформації національної економіки (теоретичний аспект). *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 26 (1). С. 87–92.
27. Яцюк О. С. Смарт-спеціалізація розвитку регіону як важливий напрям підвищення його конкурентоспроможності та інноваційної активності. *Наук. вісн. Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2018. № 2. С. 54–60. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7015/1/54.pdf>
28. Єгоров І. Ю., Бажал Ю. М., Хаустов В. К., Черненко С. М. та ін. *Формування «розумної спеціалізації» в економіці України : колективна монографія* / за ред. : І. Ю. Єгорова ; НАН України, ДУ «Ін-т. екон. та прогнозів. НАН України». Київ, 2020. 278 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/331.pdf>
29. Єгоров І.Ю., Родченко В.Б. та ін. *Інноваційна діяльність і формування смарт-спеціалізації в економіці України : колективна монографія* / за ред. І. Ю. Єгорова ; НАН України, ДУ «Ін-т. екон. та прогнозів. НАН України». Харків, 2021. 168 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1MpUXMLNjX7NcHPX1idTSiHFk1NofdawY/view>
30. *Керівництво зі стратегії досліджень та інновацій для смарт спеціалізації. Неофіційна адаптована скорочена версія*. Український інститут міжнародної політики, 2019. 23 с. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Kerivnitstvo-Smart-Spetsializatsiyi-DG-JRC-skrocheniy-ukr.-pereklad-1-1.pdf>

31. *Методологія щодо впровадження процесу підприємницького відкриття. Неофіційна версія*. Український інститут міжнародної політики, 2020. 46 с. URL: http://www.uiip.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Методологія-щодо-розробки-EDP-в-Україні_2020.pdf
32. Чикаренко І.А., Маматова Т. В. «Розумна спеціалізація» як цільовий орієнтир стратегічного розвитку територіальних громад. *Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities : collective monograph*. Poland: Publishing House «Baltija Publishing», 2019. Р. 406–420. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/22617.pdf>
33. Чикаренко І., Маматова Т., Чикаренко О. Стратегія регіонального розвитку на основі Смарт-спеціалізації: методологічні засади. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8. № 1. С. 30–42. DOI: 10.15421/152003
34. *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialistaion (RIS3)*. Smart Specialisation Platform, 2012. 116 p. URL: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/84453/RIS3+Guide.pdf/fceb8c58-73a9-4863-8107-752aef77e7b4>. дата звернення: 11.09.2019).
35. *Стратегічний вибір Дніпропетровщини: від сучасних реалій до бажаного майбутнього : монографія / колектив авторів ; за заг. та наук. ред. І.А. Чикаренко, Т.В. Маматової*. Дніпро : ДПІДУ НАДУ, 2021. 162 с.
36. Бенко Р. Перспективи розвитку транскордонного співробітництва між сусідніми регіонами Угорщини, Словаччини, Румунії та України в рамках політики транскордонного співробітництва ЄС. *Геополітика України: історія і сучасність : зб. наук. пр.* Ужгород : УЖНУ, 2013. С. 194–220. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/19938>
37. Territorial cohesion. *European Commission* : web-site. 2021. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/en/policy/what/territorial-cohesion/
38. M. Jouen, K. Kolosy etc. *Cohesion policy support for local development: best practice and future policy options*. European Union, Apr. 2010. 93 p.
39. European Commission. *Integrated territorial investment. Cohesion Policy 2014-2020*. Brussels : European Commission, 2014. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_en.pdf
40. European Commission. *Community-LED Local Development : Cohesion Policy 2014-2020*. 2014. 6 p. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/community_en.pdf
41. European Commission. *Guidance on Community-Led Local Development for Local Actors*. Brussels, 2014. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/guidance_clld_local_actors.pdf
42. 10 Myths and Facts about EU Cohesion policy. *European Commission* : web-site. 2020. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/myth-busting/ (access date 15.09.2022).
43. Key achievements of Regional Policy 2014-2020. *European Commission* : web-site. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/key-achievements/ (access date 15.09.2022).
44. Commissioner Ferreira welcomes the political agreement on the EU. Cohesion policy legislative package 2021-2027. *European Commission* : web-site. 16.12.2020. URL: <https://ec.europa.eu/newsroom/regio/items/697648>
45. New Cohesion Policy. *European Commission* : web-site. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/2021_2027/ (access date 15.09.2022).
46. European Commission, Directorate-General for Budget. *EU's next long-term budget & NextGenerationEU : key facts and figures*. Publications Office, 2020. 3 p. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2761/92737>
47. European Commission, Directorate-General for Budget. *The EU's 2021-2027 long-term budget and NextGenerationEU : facts and figures*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 39 p. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2761/808559>